

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ І ПРИВАТНЕ ПРАВО

УДК 341.1.01

О. О. Нігреєва

кандидат юридичних наук, доцент

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
кафедра загальноправових дисциплін та міжнародного права
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

ПРО ПРИНЦИПИ МІЖНАРОДНОЇ ПРАВОТВОРЧОСТІ

Статтю присвячено дослідженню принципів міжнародної правотворчості. Правотворчість розглянуто через призму юридичного процесу із визначенням тієї ролі, яку відіграють у цьому процесі принципи. Проаналізовано перелік міжнародних правотворчих принципів, що наводиться у науковій літературі. Визначено основні принципи міжнародної правотворчості. Надано рекомендації щодо вдосконалення їхньої системи.

Ключові слова: міжнародна правотворчість, юридичний процес, принципи міжнародного правотворчого процесу, законність, рівноправність.

Постановка проблеми. Міжнародна правотворчість завжди викликала велику кількість запитань та притягувала до себе увагу дослідників. Разом з тим ще й зараз багато з цих питань залишаються невирішеними, більш того, така невизначеність сприяє виникненню усе більшої кількості теоретичних підходів, які по-різному тлумачать основні категорії правотворчості у міжнародному праві. Але, що викликає більш серйозне занепокоєння, такі часто недостатньо аргументовані теорії починають знаходити своє практичне застосування, ще сильніше розхитуючи той міжнародний правопорядок, що склався після Другої світової війни.

Однією з первинних категорій міжнародної правотворчості, що заслуговує на ґрунтовні наукові дослідження та рано чи пізно повинна бути нормативно визначена, є її принципи. Саме ці норми мають забезпечити системність та впорядкованість міжнародного правотворчого процесу в усіх його проявах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На жаль, незважаючи на гостру актуальність дослідження згаданої теми, сучасній літературі децю бракує комплексних наукових досліджень, присвячених вивченню та аналізу основоположних принципів нормоутворення у міжнародному праві. Однак слід згадати вчених, які присвятили увагу цій темі у своїх працях.

Це: В. Г. Буткевич, Р. М. Валєєв, О. В. Задорожній, Р. А. Каламкарян, Г. І. Курдюков, Ю. І. Мигачьов, В. В. Мицик та інші. Слід підкреслити також значний внесок дослідників загальнотеоретичних питань держави і права у розроблення концепції принципів правотворчості, який неможливо оминати, вивчаючи зазначені питання. Серед них особливо цікавими є роботи С. С. Алєєєва, М. В. Горшенєва, Н. І. Матузова, А. О. Павлушиної, О. Ф. Скакун та ін.

Постановка завдання. Враховуючи стан дослідження проблеми, вбачаємо за мету написання цієї статті комплексно розглянути принципи міжнародної правотворчості у їхньому взаємному зв'язку та впливі, визначити роль, яку вони відіграють у процесах міжнародного правоутворення, виокремити ті принципи, що дійсно становлять основу зазначеного процесу, та надати рекомендації щодо вдосконалення існуючої системи.

Виклад основного матеріалу. Починаючи розгляд питання про принципи міжнародної правотворчості, потрібно розглянути правотворчість у більш широкому контексті юридичної діяльності та визначити її місце у цій діяльності. Більшість науковців схиляється до того, щоб визначати правотворчість як один з юридичних процесів¹, що впорядковують прояви юридичної діяльності.

«Юридична діяльність різноманітна, й залежно від її цілей і кількості здійснених актів правовий режим її може бути простим або розгорнутим... Нормативно встановлені форми упорядкування юридичної діяльності й утворюють юридичний процес» [1, с. 243].

Крім того, не можна не помітити безпосереднього зв'язку між правотворчістю та правовим регулюванням суспільних відносин. «Правотворчість — одна з основних ланок механізму правового регулювання суспільних відносин. Їхня відома багатоплановість зумовлює структурний зміст правотворчого процесу, що складається з двох частин. Перша — містить в собі організаційні питання правотворчості, не пов'язані з юридично значущими діями (підготовка проекту нормативного акта, його обговорення у відповідній державній або громадській організації, трудовому колективі тощо); друга — у своїй основі спирається на правові засади, а точкою відліку її функціонування служить рішення про підготовку проекту нормативного акта» [1, с. 227].

Отже, не вдаючись до глибинного теоретичного аналізу правотворчості як юридичному процесу, маємо розуміти, що вона, як будь-яка правотворча діяльність чи-то у національному, чи-то у міжнародному праві, має спиратися на певні керівні засади, що визначатимуть її характер, процес здійснення, суб'єктів тощо, тобто на принципи.

Поняття «принцип» є різноплановим та може розумітися у різних контекстах, однак у процедурному аспекті принцип — це «керівне положення, основне правило, настанова для якоїсь діяльності» [2, с. 985]. Таким чином, наявність певної системи принципів є абсолютно необхідною для

¹ Див.: праці С. С. Алєєєва, М. В. Горшенєва, Н. І. Матузова, А. О. Павлушиної, О. Ф. Скакун та ін.

будь-якої діяльності, якщо, звісно, вона прагне до впорядкованості, ефективності, спрямованості на досягнення конкретних результатів, законності у широкому сенсі цього слова. Адже, як відомо, порушення принципів таких юридичних процесів, як цивільний, кримінальний та інші, є абсолютно неприпустимим та може призвести до перегляду прийнятих рішень та гірших наслідків для порушників.

У той самий спосіб також у ході правотворчого процесу, результатом якого є утворення нових норм права, має бути дотримано принципів цієї діяльності, адже в іншому випадку утворені норми можуть втратити характер правових або ж виявитися неефективними, такими, яких не будуть дотримуватися.

Вважаємо, що саме порушення принципів правотворчості у радянському праві призвело до дискусії щодо розрізнення так званих правових та неправових законів. Неправовий закон на відмінність від правового закону — це закон, який не відповідає вимогам права, не втілює справедливості. Ось як висловлюється з цього приводу відомий теоретик С. С. Алексєєв: «При такому широкому розумінні права стає очевидним, що його зміст створюється суспільством і лише надання цьому змісту нормативної форми, тобто «піднесення його до закону», здійснюється державою. Формула «право створюється суспільством, а закон — державою» найбільш точно виражає розмежування права і закону. Потрібно тільки не забувати про єдність правового змісту і правової форми та можливі протиріччя між ними. Правовий зміст, якого не піднесено до закону, не має гарантій реалізації, а значить, не є правом у точному значенні цього слова. Закон може бути неправовим, якщо змістом його стає свавілля державної влади. Подібні закони можна визначити як формальне право, тобто право з точки зору форми, але не змісту. Життя показує, що і законодавство в цілому може не мати нічого спільного з істинним правом (тоталітарні держави)» [3, с. 199].

Отже, аби уникнути утворення таких псевдо-правових норм чи форм їхнього вираження на міжнародному рівні, які б не тільки не забезпечували ефективного правового регулювання відповідних відносин, але, навпаки, могли призвести до ухилення від їх виконання з боку суб'єктів, основними з яких і надалі залишаються суверенні держави, потрібно ґрунтовно дослідити механізм міжнародної правотворчості та визначитись із його принципами.

На жаль, як вже зазначалося, цьому питанню присвячено недостатньо уваги з боку представників як закордонної, так і вітчизняної науки міжнародного права. Більшість праць і навіть великих видань або взагалі не торкаються цього питання, або ж розглядають його досить стисло. Так, деякі науковці, наприклад, автори підручника «Міжнародне право» за редакцією В. М. Валєєва та Г. І. Курдюкова, обмежуються звичайним переліком таких принципів. На їхній погляд, «міжнародна правотворчість держав регулюється такими принципами, як суверенна рівність, добровільність, демократизм і право на участь усіх держав (універсальність), координація та співпраця» [4, с. 128].

У деяких працях можна зустріти посилання на окремі принципи правотворчого процесу. Так, автори курсу міжнародного права у семи томах, за загальною редакцією В. М. Кудрявцева, розглядаючи процес міжнародної правотворчості, виокремлюють принципи взаємності та принципи юридичної рівності. Вони вважають, що «узгодженість та взаємообумовленість воль держав є двома суттєвими рисами процесу утворення норм міжнародного права, якщо узгодженість воль каже про їх спрямованість на визнання певного правила як правової норми, то взаємообумовленість означає взаємопов'язаність воль держав. Це принцип взаємності, що закладається при створенні норм міжнародного права та проявляється у процесі їхнього функціонування» [5, с. 187]. Що ж до другого принципу, то науковці зазначають, що «у процесі створення норм міжнародного права держави виступають як суверенні та рівноправні суб'єкти. Через це їхні волі юридично рівнозначні. ... Юридична рівність держав у процесі створення норм міжнародного права означає, що більшість держав не має права утворювати норми, обов'язкові для меншості, та намагатися нав'язати їх іншим країнам» [5, с. 188].

Останнє твердження є цілком зрозумілим та відповідним тим реаліям міжнародних відносин, що мали місце наприкінці існування Радянського Союзу, адже зазначена праця побачила світ у 1989 р. Разом з тим, сьогодні висловлена думка не є такою однозначною та викликає певні дискусії¹. Так, наприклад, В. А. Ліпкан вважає, що «загальні міжнародно-правові норми приймаються більшістю, яка представляє основні політико-правові системи. Для створення міжнародно-правової норми та забезпечення її ефективності необхідна згода тих, хто реально контролює міжнародні відносини у певній сфері» [6, с. 66].

Отже, враховуючи останні зміни у розумінні багатьох аспектів міжнародного права, наявність цього принципу у міжнародних правотворчих процесах є під питанням. Разом з тим не можна не визнавати справедливим прагнення усіх держав світу до рівної участі у міжнародному правоутворенні, тим більше, що ця можливість відповідає одному з десяти основних принципів міжнародного права — принципу суверенної рівності держав.

Якими б не були прагнення деяких держав до зміни правил гри на міжнародній арені, загальнообов'язковість імперативних норм міжнародного права є до цього часу незаперечною основою усього сучасного міжнародного правопорядку.

Інший принцип, якому надають особливого значення у багатьох аспектах міжнародного права, — це принцип сумлінності. На думку Р. А. Каламкаряна та Ю. І. Мигачьова, «найперше значення в підтримці стабільності та довіри в світі в контексті дотримання міжнародно-правових норм має реальне здійснення державами загальновизнаних правил поведінки виключно на основі принципу сумлінності. Ця вимога, з одного боку, пря-

¹ Див. Helfer L. Nonconsensual International Lawmaking [Електронний ресурс] / Laurence R. Helfer — Режим доступу: http://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2608&context=faculty_scholarship — Назва з екрана.

мо забороняє будь-які прояви скритності, спроби ввести в оману і випадки обману, а з іншого — передбачає підтримку відносин між державами на основі справедливості, взаємного врахування законних інтересів, спільної зацікавленості в забезпеченні високого рівня права у міжнародному співтоваристві, узгодженості дій держав на правотворчій і правозастосовній стадіях» [7, с. 57].

Як бачимо, дослідники доволі об'ємно розкривають значення принципу сумлінності для правового регулювання міжнародних відносин. По суті, таке розуміння принципу сумлінності вбирає у себе багато категорій, що можуть мати самостійне значення у процесах правотворчої та правозастосовної діяльності. Це, зокрема, відкритість, справедливість, взаємність, узгодженість дій. Вважаємо, що деякі з цих понять можуть виступати самостійними принципами міжнародної правотворчості.

На окрему увагу заслуговує наукова позиція авторів підручника за загальною редакцією В. Г. Буткевича. Вони достатньо глибоко дослідили поняття та значення принципів міжнародного правотворчого процесу, виокремили їхні види. Так, на їхній погляд, усі принципи умовно поділяються на дві групи: «ті, що забезпечують політико-правовий аспект міжнародного правотворчого процесу, і такі, що вдосконалюють техніко-управлінський бік справи» [8, с. 416]. До перших вони відносять: принцип рівноправності; принцип міжнародної законності; «дотримання конституційної процедури укладення міжнародних угод; урахування інтересів іншої сторони; укладення міжнародно-правових актів належними суб'єктами та їхніми повноважними представниками; повну добровільність і незастосування сили; заборону обману в ході переговорів (узгодження позицій) і дій, які ведуть до текстуально неточного відображення узгоджених правил; заборону підкupu учасників міжнародного правотворчого процесу та їхніх представників та ін.» [8, с. 417].

До другої групи принципів, на думку В. Г. Буткевича, В. В. Мицика, О. В. Задорожнього, належать: принцип відповідності суб'єкта управління об'єктові управління; принцип ієрархії державних органів, які мають міжнародні правотворчі повноваження; принцип ієрархії нормативних розпоряджень; принцип наукової обґрунтованості міжнародної правотворчої діяльності; принцип ретельної підготовки та обговорення спроектованих актів; принцип максимального врахування попередніх міжнародно-правових актів і практики їх застосування; принцип відповідності міжнародно-правового акта об'єкту його регулювання та ін. [8, с. 418].

Автори підкреслюють певну умовність та недосконалість такого поділу, адже «чимало з політико-правових принципів мають усі підстави належати до принципів управління (для права це закономірно) — і навпаки. Класифікація має на меті лише окреслити двоєдине завдання принципів міжнародної правотворчої діяльності: а) показати основні вимоги, які неминуче мають дотримуватися в забезпеченні трансформації волі суб'єкта міжнародного права у правову норму; б) наголосити на основних умовах, дотримання яких необхідне для оптимального функціонування механізму міжнародної правотворчості» [8, с. 417].

Функціональне призначення тих чи інших норм певної діяльності є важливим для її ефективного здійснення, однак, як здається, не слід плутати технічні процесуальні норми із основоположними засадами такої діяльності, адже наслідки їхнього порушення не є однаковими. Якщо недодержання технічних норм може призвести тільки до певних порушень у здійсненні діяльності, то зазіхання на основи такої діяльності може призвести до повного нівелювання її результатів.

Керуючись цими міркуваннями, вважаємо, що друга група принципів, а саме, принципи техніко-управлінського характеру, є не стільки принципами міжнародної правотворчості, скільки процедурними правилами її здійснення. Їхнє недотримання призводить до негативних наслідків, однак абсолютно необов'язково тягне за собою недовіра до вироблених міжнародно-правових норм. До цієї ж категорії можна віднести й деякі принципи з першої групи. Наприклад, принцип укладення міжнародно-правових актів належними суб'єктами та їхніми повноважними представниками.

Як відомо, наявність дефекту суб'єкта може призвести до недійсності міжнародного договору, але тільки за певних умов. Статті 46 та 47 Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р. визначають, що держава не має права посилається на ту обставину, що її згода на обов'язковість для неї договору була виражена на порушення того чи іншого положення її внутрішнього права, яке стосується компетенції укладати договори, як на підставу недійсності її згоди, якщо тільки це порушення не було явним і не стосувалося норми її внутрішнього права особливо важливого значення.

Якщо правомочність представника на вираження згоди держави на обов'язковість для неї конкретного договору обумовлена спеціальним обмеженням, то на недодержання представником такого обмеження не можна посилається як на підставу недійсності вираженої ним згоди, якщо тільки інші держави, які брали участь у переговорах, не було повідомлено про обмеження до вираження представником такої згоди.

Що ж до принципів повної добровільності і незастосування сили, заборони обману в ході переговорів (узгодження позицій) і дій, які ведуть до текстуально неточного відображення узгоджених правил, заборони підкупу учасників міжнародного правотворчого процесу та їхніх представників, то наведені принципи, на нашу думку, є деталізацією більш загального принципу міжнародної правотворчості — принципу свободи договору чи, у більш широкому сенсі, угоди.

Таким чином, розглянувши позиції різних вчених щодо переліку принципів міжнародної правотворчості, спробуємо виокремити ті принципи, які можна розглядати як дійсно основоположні, первинні норми цього процесу.

Як вже зазначалося, не можна заперечувати те значення, що має у процесах міжнародного правоутворення, принцип рівноправності чи юридичної рівності. Дійсно, до цього часу держави, що залишаються основними суб'єктами міжнародного права, є юридично рівними у своїх міжнародних правах та свободах. Однак, зважаючи на наявність різних поглядів на

визначення міжнародної правотворчості¹, доволі важко казати про рівноправність різнопорядкових суб'єктів — учасників процесів міжнародної нормотворчості.

Велике значення для правотворчих процесів має також принцип міжнародної законності. «Дотримання його сприяє становленню певної підпорядкованості міжвідомчих міжнародно-правових актів — міждержавним, міждержавних універсальних міжнародно-правових актів — союзним договорам, актам про ненапад, договорам про дружбу та співробітництво, а всіх разом — вимогам Статуту ООН» [8, с. 417]. Однак це тільки один із проявів міжнародної законності, адже під законністю у правотворчості розуміють, перш за все, відповідність всієї роботи із підготовки, прийняття та оприлюднення правових актів вимогам закону. Стосовно норм міжнародного права таким незаперечним «законом» є основні принципи міжнародного права, норми Статуту ООН та інших універсальних міжнародних договорів. На жаль, усі ці норми є загальними та не дають детальної регламентації процесу міжнародної правотворчості, за виключенням процесу міжнародної договірної правотворчості. Остання, проте, є тільки одним із різновидів міжнародного правотворчого процесу. Що ж до врегулювання звичаєвої, судової² та інших різновидів правотворчості у міжнародному праві, то йому характерна велика кількість прогалин, колізій та дискусійних моментів.

Крім того, як уявляється, законність міжнародної правотворчості має проявитися також у чіткому визначенні форм об'єктивації її результатів, тобто джерел міжнародного права. За умови, коли ні у теорії, ні у практиці міжнародно-правового регулювання не має єдності думок щодо цього питання, нелегко визначити саму наявність та відповідність певних міжнародних норм умовам законності та загальної обов'язковості.

Іншим важливим принципом є принцип відкритості міжнародного правотворчого процесу. Власне для забезпечення цього принципу введено вимогу обов'язкової реєстрації міжнародних договорів у Секретаріаті ООН. Стаття 102 Статуту ООН визначає, що будь-який договір і будь-яка міжнародна угода, укладені будь-яким членом організації після вступу в силу цього статуту, повинні бути за першої нагоди зареєстровані в Секретаріаті і ним опубліковані. Жодна із сторін у будь-якому такому договорі або міжнародній угоді, не зареєстрованій відповідно до пункту 1 даної статті, не може посилатися на такий договір або угоду в жодному з органів ООН. Можливість реєстрації передбачена також при секретаріатах інших міжнародних організацій, так яких, наприклад, ІКАО.

¹ Див. Нігрєєва О. О. Правотворчість у міжнародному праві: до питання про визначення / О. О. Нігрєєва // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. — 2013. — Вип. 6-3. — Т. 2. — С. 156-159.

² Щодо питань міжнародної судової правотворчості див.: Ajevski M. Judicial Law-making in International Criminal law — The Legitimacy Conundrum // Select Proceedings of the European Society of International Law. — 2010. — Vol. 3. — P. 127-141. — Oxford: Hart Publishing, 2012. — 418 p.; Ginsburg T. Bounded Discretion in International Judicial Lawmaking // Virginia Journal of International Law. — 2005. — Vol. 45. — P. 632-673; Guillaume G. The Use of Precedent by International Judges and Arbitrators // Journal of International Dispute Settlement. — 2011. — Vol. 2. — № 1. — P. 5-23.

Ця процедура має протидіяти проявам так званої таємної дипломатії, завдяки якій були скоєні численні міжнародні злочини. Варто згадати широковідомий Пакт Молотова-Ріббентропа 1939 р., що містив таємний додатковий протокол, який визначав сфери впливу Радянського Союзу та Німеччини у Східній Європі та поділ Польщі між ними.

Вочевидь, створення нових норм міжнародного права не повинно бути прихованим процесом, чому сприяє відкритий доступ до різноманітних міжнародних документів у Інтернеті. Разом з тим, певна невизначеність щодо джерел міжнародного права та способів їхнього утворення призводить до того, що останнім часом процеси міжнародної правотворчості не завжди є очевидними. Це стосується, наприклад, судової правотворчості, завдяки якій фактично відбувається формування нових норм міжнародного права, але часто навіть держави не є цілковито поінформованими щодо відповідних процесів¹.

Безпосередньо пов'язаним із попереднім принципом є принцип наукової обґрунтованості чи науковий характер правотворчості. Потрібно підкреслити, що наукова доктрина завжди відігравала провідну роль у формуванні міжнародного права. Більш того, певний час саме теорії та концепції провідних спеціалістів у галузі міжнародного права заповнювали ті численні прогалини, що існували у правовому регулюванні міжнародних відносин. Вплив наукової доктрини на міжнародне право був таким значним, що вона була визнана допоміжним засобом для визначення правових норм спочатку в Статуті Постійної палати міжнародного правосуддя та у подальшому у Статуті Міжнародного Суду ООН. Однак в останні роки завдяки наявності значної кількості альтернативних засобів для формування та визначення міжнародно-правових норм роль наукової доктрини значно знизилася.

Звісно, це не означає, що міжнародний правотворчий процес позбавлений наукового характеру. Існує значна кількість національних та міжнародних наукових інституцій на чолі із Комісією міжнародного права ООН, які проводять глибокі наукові дослідження та розробляють проекти нових міжнародних договорів, забезпечуючи наукову обґрунтованість утворення нових міжнародно-правових норм. Але новітні процеси міжнародної правотворчості, про які йшлося вище, ставлять під питання як широку участь у них наукової спільноти, так і достатній якісний рівень їхньої підготовки.

Уявляється, нормотворча діяльність у міжнародному праві, враховуючи значну кількість прогалин та колізій у правовому регулюванні міжнародних відносин, має бути планомірною та системною. Тільки у такий спосіб міжнародне право може наблизитися за своєю ефективністю до національних правових систем. Отже, йому, як і внутрішньодержавному праву, має бути властивим принцип планування правотворчої діяльності.

Проте його реалізація у міжнародному праві є набагато складнішою. Відсутність узгодженої системи правотворчих органів не дозволяє казати

¹ Див.: Ginsburg T. Bounded Discretion in International Judicial Lawmaking // Virginia Journal of International Law. — 2005. — Vol. 45. — P. 632–673.

про дійсну системність у процесах утворення нових норм. Певних успіхів у цій сфері вдалося досягти завдяки роботі Комісії міжнародного права ООН, яка системно та планомірно займається дослідженням проблемних аспектів міжнародного права. Однак часто розроблені нею конвенції так і залишаються проектами через небажання держав поступатися своїми інтересами, йти на компроміси та брати на себе додаткові міжнародні зобов'язання.

Не менш складним аспектом міжнародної правотворчості є питання міжнародних правотворчих суб'єктів. Є очевидним, що міжнародна правотворчість не може отримати якості систематичної, планомірної, впорядкованої діяльності без чіткого визначення суб'єктів, що можуть створювати норми міжнародного права, та окреслення їхніх повноважень і функцій. Досягненню цього ефекту мав би сприяти принцип суворої диференціації правотворчих повноважень, властивий національному праву більшості країн.

На завершення вважаємо за потрібне зупинитися ще на одному принципі міжнародної правотворчості, що виокремлюється у науковій літературі — принципі дотримання конституційної процедури укладення міжнародних угод. Як здається, цей принцип є, перш за все, принципом правотворчості у національному праві. Однак зважаючи на наслідки, які він може мати для укладеного міжнародного договору, не можна не визнавати його важливості також у міжнародному праві.

Як вже було зазначено, згідно зі ст. 46 Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р. держава не має права посилатись на ту обставину, що її згода на обов'язковість для неї договору була виражена на порушення того чи іншого положення її внутрішнього права, яке стосується компетенції укладати договори, як на підставу недійсності її згоди, якщо тільки це порушення не було явним і не стосувалося норми її внутрішнього права особливо важливого значення. Вочевидь, до останніх відносяться саме конституційні норми. Отже, дотримання конституційної процедури укладання міжнародних угод є необхідним задля стабільності міжнародного правопорядку.

Разом з тим, цей принцип стосується тільки одного з видів міжнародної правотворчості, а саме, міжнародної договірної правотворчості. Що ж до інших її різновидів, конституції та у цілому законодавство країн дуже рідко визначають процедури схвалення державою нових норм міжнародного права, наприклад, звичаєвого чи судового характеру. Водночас, демонстрація державної волі щодо таких норм є вкрай важливою, адже часто відсутність заперечень розглядається як згода. Отже, на наш погляд, принцип дотримання конституційної процедури укладання міжнародних угод може розумітися ширше — як принцип дотримання національної процедури схвалення державою нової норми міжнародного права.

Висновки. Підводячи підсумки, хотілося б підкреслити наступні положення:

1) міжнародна правотворчість, як і будь-який інший юридичний процес, має підпорядковуватися певним керівним началам — принципам, які б забезпечували системність, ефективність, впорядкованість цієї діяльності;

2) на відміну від національної правотворчості принципи міжнародного правотворчого процесу не є однозначно визначеними. Відмінність у розумінні міжнародної правотворчості та низка невирішених теоретичних та практичних питань у цій сфері не дозволяють казати про сталу систему принципів зазначеної діяльності;

3) разом з тим аналіз існуючої міжнародно-правової нормативної бази та наукових напрацювань дозволяє виокремити певні основоположні норми міжнародного правотворчого процесу. До їхнього числа відносяться принципи міжнародної законності, рівноправності, дотримання національної процедури схвалення державою нової норми міжнародного права, відкритості, наукової обґрунтованості. Бажано, щоб задля покращення результатів міжнародна правотворчість відповідала принципам планування та суворій диференціації правотворчих повноважень;

4) зазначені принципи є взаємопов'язаними та такими, що часто обумовлюють дотримання один одного. Отже, вони повинні розглядатися комплексно та утворювати впорядковану систему, яка б стала нормативною базою такого складного та багатопланового процесу як міжнародна правотворчість.

Список літератури

1. Теория государства и права: курс лекций [Текст] / под ред. Н. И. Матузова и А. В. Малько. — 2-е изд., перераб. и доп. — М. : Юристъ, 2001. — 776 с.
2. Большой толковый словарь русского языка [Текст] / под ред. С. А. Кузнецова. — СПб : Норинт, 2008. — 1536 с.
3. Алексеев С. С. Теория государства и права [Текст] : учебник для вузов / С. С. Алексеев. — 3-е изд. — М. : Норма, 1998. — 456 с.
4. Международное право. Общая часть [Текст] : учебник / под ред. Р. М. Валеева, Г. И. Курдюкова. — М. : Статут, 2011. — 543 с.
5. Курс международного права [Текст] : в 7 томах. Т. 1. Понятие, предмет и система международного права / [Ю. А. Баскин, Н. Б. Крылов, Д. Б. Левин и др.] — М. : Наука, 1989. — 360 с.
6. Міжнародне право : підручник [Текст] / [Ліпкан В. А., Антипенко В. Ф., Акулов С. О. та ін.]; заг. ред. В. А. Ліпкана. — К. : КНТ, 2009. — 752 с.
7. Каламкарян Р. А., Мигачев Ю. И. Международное право [Текст] : учебник / Р. А. Каламкарян, Ю. И. Мигачев. — М. : Эксмо, 2004. — 688 с. — Серия «Российское юридическое образование».
8. Буткевич В. Г., Мицик В. В., Задорожній О. В. Міжнародне право. Основи теорії [Текст] : підручник / В. Г. Буткевич, В. В. Мицик, О. В. Задорожній; за ред. В. Г. Буткевича; Міністерство освіти і науки України. — К. : Либідь, 2002. — 608 с.

Е. А. Нигреева

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова,
кафедра общеправовых дисциплин и международного права
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

О ПРИНЦИПАХ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВОТВОРЧЕСТВА

Резюме

Статья посвящена исследованию принципов международного правотворчества. Правотворчество рассмотрено через призму юридического процесса с определением той роли, которую играют в этом процессе принципы. Проанализирован перечень международных правотворческих принципов, который приводится в научной литературе. Определены основные принципы международного правотворчества. К их числу относятся принципы международной законности, равноправия, соблюдения национальной процедуры одобрения государством новой нормы международного права, открытости, научной обоснованности. Даны рекомендации по усовершенствованию их системы. Подчеркнута необходимость системного подхода к изучению принципов международного правотворчества, который бы обеспечил комплексность и всеобъемлющий характер правового регулирования данного процесса.

Ключевые слова: международное правотворчество, юридический процесс, принципы международного правотворческого процесса, законность, равноправие.

O. O. Nigreieva

Odessa I. I. Mechnikov National University,
The Department of General Law Disciplines and International Law
Frantsuzskiy boulevard, 24/26, Odessa, 65058, Ukraine

ON THE PRINCIPLES OF INTERNATIONAL LAW-MAKING

Summary

The article focuses on the principles of international law-making. The law-making is considered through the prism of legal process with the definition of role the principles playing in this process. The list of international law-making principles figured in the scientific literature is presented and analyzed. The basic principles of international law-making are underlined. They include the principles of international legality and equality, respect for national approval procedures of a new international law norm, openness and scientific validity. The recommendations for improving their systems are done. The need for a systematic approach to the study of international law-making principles which would provide an integrated and comprehensive legal regulation of this process is stressed.

Key words: international law-making, legal process, principles of international law-making process, legality, equality.